

A „Szigetköz jövője”-ről

Boros Márta*

A Dunai Vízlépcső Titkárságának megbízásából készített tanulmány egyes részleteinek átdolgozott kivonata. A tanulmány címe: A Felső-Duna-szakasz térségének ökológiai célrendszere környezetfejlesztési javaslata, 1991 december.

1991 folyamán vizsgálatot végeztünk a Szigetköz élőhelyeinek ökológiai szempontú elemzésére. A munkában neves szakértők vettek részt, többek között Dr. Alexay Zoltán, Werner Ervin, Dr. Kevey Balázs. A szakértői anyagok áttekintése nyomán, a Szigetköz környezeti konfliktusait elemezve arra a megállapításra jutottunk, hogy mind a teresztrisz, mind a vizezrekre vonatkozó jelentések alapján a legelemibb és legégetőbb veszélyforrás a vízellátottság bizonytalansága.

A sokéves helyi tapasztalattal rendelkező szakértők számos élőhelyen a szárazulás jeleit észlelték a vegetáció bizonyos fokú változása alapján. Ilyen élőhelyek például a csápolnaki nedves rét, kisbajcsi nádrét, hédervári Vadaspark és égerliget.

Hasonló tapasztalatokról számoltak be a Szigetköz TK munkatársai is, akik számára napi probléma, hogyan lehet az éppen leginkább veszélyeztetett élőhelyekre vizet juttatni.

A hidrobiológiai vizsgálatok a mellékágakban erősödő eutrofizációt mutattak, ami abból ered, hogy nincs élő kapcsolatuk a Dunával.

Szükségesnek tűnt tehát a szárazulás lehetséges okainak körüljárása.

a) Talajvízszint csökkenése, illetve ingadozása

A térség figyelőköjtjainak nyugalmi vízszintadatai alapján - mintegy 35 éves idősor - megállapítható, hogy a talajvíztükör szintje É-ÉNy-ról D-DK-i irányba metetelesen lejt, a Duna folyásirányával mintegy 45 - 60 -os szöget zárva be. Kivételt képez a Győr környéki térség, ahol a jelentős ivóvíztermelés hatására kialakuló depresszió alakját mutatják a hidroizohipszák.

A talajvíztükör a felszín alatt átlagosan 2-3 m

mélységben helyezkedik el. Az 50-es évek zepétől a 80-as évek közepéig a talajvíz regionális csökkenéséről az izohipszák al nem beszélhetünk. A folyók közvetlen közelében telepített kutak vízingadozására vi kihat a folyók vízjárása, vagyis a parti sa a függőleges ingadozás több méter is le

A vizsgált területen a talajvízjárásna típusát lehet elkülöníteni:

- dunai típus: jelentősebb ingadozás, de lefolyással. A talajvíz szintje a Duna víz sát követi késleltetve és tompítva.
- Mosoni-Duna típus: kisebb ingado mesterségesen szabályozott folyó vízji hoz idomulva.

Az előbbiek alapján feltételezhető, h Szigetközben a szárazulás oka nem, vagy sorban nem a talajvíz ingadozásban, i talajvízcsökkenésben keresendő.

b) A Duna medermélyülése, kisvizek, nag

Az 50-es évek végéig a Duna Rajka (1850-1810 fkm) közötti szakasza kimc tan feltöltődő, alsószakasz jellegű volt. esése itt nem csökkent, a feltöltődő jell mellékágakban történő szétterülés oko, ragadóerő-csökkenés idézte elő. A na vizeknek a mellékágakban történő szétt se folytán a felülről jövő hordalék egy lerakódott és a medret töltötte. A 80-a közepére ez a feltöltődési folyamat a hor mennyiségének erőteljes csökkenése n teljes szigetközi Duna-szakaszon megsz a meder elég intenzíven mélyülni kezd kis- és a nagyvízszintek közötti különt egyre nagyobb lesz éves szinten. Ha a kisvizes periódusai a vegetációs időszak esnek egybe - amikor a talajvíz a legm ben van- a növényvilág vízutánpótlása p más lehet (egyre több „égevény” kialak

c) Regionális és globális klímaváltoz

A sokéves adatsorok alapján is szájt ítelt Szigetközt az utóbbi 8-10 évben é

*Boros Márta ökológus az ÖKORt munkatársa

otta az aszály, mint Magyarország más
leteit. Kérdés, hogy egy viszonylag
zabb aszályos periódus milyen mérték-
járul hozzá a területen tapasztalható
aszúzáshoz.

Szigetköz tájegységéhez DNY-ról
lakozó Hanság lecsapolásával - ami az 50-
vek közepére befejeződött - bizonyos mik-
óma változások következtek be, első-
án a páratartalom, ariditási index, evapot-
szpiráció változása vonalán, ami a vizsgált
let mikroklimájára is kihathat, szerepe le-
a szárazulásban.

lesz veled Szigetköz?

kérdés talán naivnak tűnhet, mégis komo-
n kell vennünk. Az eddig leírtak alapján
értelmű, hogy ökológiai szempontból sem
izterek, sem az átmeneti társulások, sem a
razföldi vegetáció számára nem kedvező a
llékágak lefűződésének a természetesnél
al gyorsabb folyamata és a Szigetköz bizo-
os fokú szárazulása (függetlenül attól, hogy
ét folyamat összefügg-e, vagy sem).

Nyilvánvaló, hogy a mellékágak lefűződése
ezt követő feltöltődése mindig is termé-
tes folyamat volt a Szigetközben.

A valódi problémát az jelenti, hogy e folya-
t főként az emberi tevékenységek követ-
ztében nagyon felgyorsult, és a szabályozott
na-völgyben nincs lehetősége a folyónak új
ak kialakítására, ami azelőtt szintén része
lt a természetes folyamatnak.

Elsőként azt kell áttekinteni, mi okozza az
rendszer lefűződését:

A Magyarország fölötti Duna-szakasz tá-
zóí. Ezekben leülepszik a hordalék jó része,
y a Duna felszabadult energiájával mélyíti a
edrért. Ily módon a mellékágakba azonos víz-
ozam esetén évről évre kevesebb víz jut.

A hajózóút biztosítását célzó mederelzárá-
ok kialakítása.

A BNV-építése során kialakított elzárások.

Meteorológiai tényezők - az utóbbi évek
szályos jellege -, amelyek a kisebb vízhoza-
szállításokhoz hasonlóan, így módon csök-

kon átbukik az ágrendszerbe, lehetővé téve
azok átöblülését.

A mellékágak lefűződéséért tehát egyrészt
Magyarország szempontjából objektívnek te-
kinthető tényezők (határainkon túli tározók,
időjárás), másrészt a hazai ágazati elképzelé-
sek (vízlépcső, hajózás) a felelősek.

A kérdés az, hogy léteznek-e olyan kompo-
misszumot kínáló - elsősorban műszaki - meg-
oldások, amelyekre a területi tervezésnek be-
folyása lehet (ágazati elképzelések), illetve,
hogy ezek elegendő-e a lefűződés folyamatának
megállítására? Ha ilyen megoldások nem va-
lósíthatók meg (bármely oknál fogva), az eset-
ben mind a hajózási igények, mind pedig min-
den olyan, leginkább vízügyi beavatkozás,
amely a mellékágak gátlását igényli vagy cé-
lozza, ellentétben van a térség élőlénytársulá-
sainak fennmaradásával, az elemi ökológiai
feltételek kielégítésével.

Ez esetben valóban sarkosan felmerül a cím-
ben említett kérdés: Mit akarunk kezdeni a
Szigetközzel?

A kompromisszumos megoldások között sze-
repelt a szigetközi vízpótló rendszer kiépítése.

Ennek célja a vízlépcső megvalósítása ese-
tén az lett volna, hogy a tározóból kiszivárgó
úgynevezett csurgalékvíz és a tározóból köz-
vetlenül kivett víz segítségével fel lehessen töl-
teni a hullámtéri ágakat, a mentett oldali csa-
tornarendszert és a Mosoni-Dunát, s az ezek-
ből kiszivárgó víz pótolná a jelenleg a főágból
származó talajvizet. A vízlépcső üzembe he-
lyezése esetén ez a megoldás lett volna az
egyetlen lehetőség arra, hogy az élővilág
drasztikus változását megakadályozza.

Az eredményt kétségessé tette volna a vál-
tozó talajösszetétel, a pórusok fokozatos eltö-
mődése miatt csökkenő szivárgás, veszélyes
lehet a hullámtéren a hordalék nélküli víz ero-
dáló hatása, az esetleg kijutó szennyezőanya-
gok felhalmozódása. Ennek ellenére ezt a le-
hetőséget ki kellene használni, akkor is, ha a
vízlépcső tervéről véglegesen lemondunk. Lát-
ni kell ugyanis, hogy a mellékágak lefűződése,
valamint a szárazulás jelenleg, a vízlépcső
megvalósítása nélkül is létező folyamatok.

nélkül is meg kell oldani!

Ha az ágazati (esetleg országos szintű gazdasági-kereskedelmi) elvárások erősebbek, mint a mellékágrendszer fenntartásának igénye, akkor le kell mondanunk a térség valóban ökológiai szemléletű fejlesztéséről. Amennyiben az ágrendszer és a Duna élő kapcsolata nem tartható fenn (nem állítható vissza) vagy a vízelátás más módon nem oldható meg, nem beszélhetünk az ökológiai érdekek érvényesítéséről.

Ez esetben e hangzatos szlogent el kell felejtenünk, mert nem tudjuk megtölteni ténylegesen környezetharmonikus megoldási javaslatokkal, tervezési elképzelésekkel.

Az Alpokból kilépő Duna szigetközi és csalóközi hordalékkúpja a teljes Dunahossz egyedülálló természeti jelensége. (Ilyen kiterjedt szigetvilágot egyébként egyetlen európai folyó sem épített nem torkolati szakaszban.) Mivel a szlovák oldalon a mellékágrendszerek kevésbé kiterjedtek, a szigetközi táj ma már európai szinten különleges természeti ritkaság, amelynek megőrzése Magyarország felelőssége. Táj-

képi jelentőségén túlmenően értéke biológiai szempontból is kiemelkedő.

Ilyen egyedülálló természeti adottságokkal rendelkező régiót tehát csak oly módon szabad hasznosítani, használni, amely nem igényli éppen a sajátos karakter (ágrendszer és az átmeneti társulások sokasága) felszámolását.

Véleményünk szerint tudomásul kell venni, hogy a Szigetköz - éppen egyedülálló tulajdonságai folytán - csak korlátozott mértékben hajózható. A környezetharmonikus fejlesztésnek igazodnia kell ezekhez az adottságokhoz.

Mindezek alapján támogatjuk azt az ötletet, amely a hajózás számára az üzemvízcsatornát kínálja föl. Ez a változat föloldaná a hajózás, illetve a természet- és tájvédelem konfliktusát, amennyiben elegendő mennyiségű víz jutna az Öreg-Dunába.

Végezetül meg kell barátkoznunk azzal a gondolattal, hogy természetesnek tudott tájunk, a Szigetköz ma már csak mesterséges - elsősorban vízügyi - beavatkozással tartható fenn.